

УДК 336.22(045)

Далєвська Т.А.*асистент кафедри фінансів**Вінницького торговельно-економічного інституту**Київського національного торговельно-економічного університету***Гороховська Ю.І.***студентка обліково-фінансового факультету**Вінницького торговельно-економічного інституту**Київського національного торговельно-економічного університету***Чигрин В.В.***студент обліково-фінансового факультету**Вінницького торговельно-економічного інституту**Київського національного торговельно-економічного університету*

ПОДАТОК НА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВ ЯК ІНСТРУМЕНТ НАПОВНЕННЯ БЮДЖЕТУ

INCOME TAX AS A TOOL FOR FILLING THE BUDGET

АНОТАЦІЯ

Статтю присвячено проблемам оподаткування та гармонізації розподілу податку на прибуток в Україні. Розглянуто роль ефективного адміністрування податковими надходженнями. Проаналізовано сучасний стан наповненості державного бюджету податком на прибуток підприємств та розглянуто зарубіжний досвід оподаткування. Спрогнозовано подальші методи розподілу податку на прибуток для його ефективного функціонування.

Ключові слова: податок, податок на прибуток підприємств, місцевий бюджет, податкова система, державний бюджет.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена проблемам налогообложения и гармонизации распределения налога на прибыль в Украине. Рассмотрена роль эффективного администрирования налоговыми поступлениями. Проанализировано современное состояние наполненности государственного бюджета налогом на прибыль предприятий и рассмотрен зарубежный опыт налогообложения. Спрогнозировано дальнейшие методы распределения налога на прибыль для его эффективного функционирования.

Ключевые слова: налог, налог на прибыль предприятий, местный бюджет, налоговая система, государственный бюджет.

ANNOTATION

The article is devoted to the problems of taxation and harmonization of income tax allocation in Ukraine. The role of effective administration of tax revenues is considered and analyzed. The current state of fullness of state budget with income tax was analyzed and international experience of taxation was reviewed. Future methods of distribution of income tax for its effective functioning are predicted.

Keywords: tax, income tax, local budget, tax system, state budget.

Постановка проблеми. Однією з основних передумов забезпечення стабільності економіки на сучасному етапі розвитку України є ефективне функціонування податкової системи. Нині система реалізації податкової політики зосереджує в собі інтереси різних соціальних груп. В умовах ринкових відносин центр економічної діяльності переміщується до основної ланки всієї економіки – підприємства. У країнах із розвинутою економікою найбільшу питому вагу у складі податкових надходжень до державного бюджету складає

податок на прибуток підприємств. Питання збільшення дохідної частини бюджету від надходжень податків на прибуток підприємств зі збереженням принципу стимулювання підприємництва є досить актуальним.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання реформування вітчизняної податкової системи щодо розподілу податків між місцевими та державним бюджетами докладно розглянуто в працях Ю. Ганущака, Т. Крушельницької, С. Лекаря, І. Луніної, Ц. Огня, Л. Олійник, О. Мелень, О. Матвеева та ін. Слід зазначити, що праці українських науковців переважно присвячено або удосконаленню механізмів обов'язкових платежів, які зараховуються до державного бюджету, або вертикальному чи горизонтальному перерозподілу дохідних джерел між центральним та регіональним рівнями бюджетів. Але на сьогодні в цій сфері недостатньо досліджено питання щодо створення чіткої системи правил розчеплення податку на прибуток, які б були спрямованні на максимізацію ефективності податку на прибуток підприємств.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проблема ефективного наповнення дохідної частини бюджету державного та місцевого рівня податком на прибуток підприємств досі постає перед урядом. Це питання потребує подальшого розгляду та дослідження, оскільки частка податку на прибуток підприємств у податкових надходженнях до бюджету останнім часом зменшується.

Метою статті є дослідження та аналіз ефективного розподілу між державним бюджетом та бюджетами місцевого самоврядування податку на прибуток в Україні.

Виклад основного матеріалу. Основним джерелом відтворення підприємства в сучасних умовах є прибуток. Для забезпечення ефективного зростання економіки необхідно максимізувати його обсяги в розпорядженні підприємств.

Податок на прибуток підприємств є одним з основних бюджетоутворюючих податків. Надмірне податкове навантаження мотивує платників шукати правомірні способи оптимізації оподаткування, збільшує грошові обороти тіншового сектору та посилює тенденції до корупційних проявів тощо [3, с. 108].

Податок на прибуток підприємств відіграє вагомую роль у фінансовому регулюванні економіки. З другого кварталу 2011 р. головним документом, що регулює податок на прибуток, став ПКУ, у якому оподаткуванню прибутку підприємств присвячено третій розділ [5].

Останнім часом чітко спостерігається тенденція до зниження базової ставки. Так, на початку 2000-х рр. у ЄС середній розмір податку на прибуток становив в середньому 30-40%. А вже наприкінці 2000-х рр. знизився до 25%. Особливо активну роль у зменшенні оподаткування прибутку підприємств відіграли ініціативи країн Центральної та Східної Європи. Така політика пояснювалась бажанням зацікавити великі корпорації світу інвестувати фінансові ресурси в держави колишнього «соціалістичного табору». Українська влада вирішила не відставати від світових фіскальних тенденцій. Було обрано шлях поступового зменшення ставки податку на прибуток.

Динаміку зменшення ставки податку на прибуток підприємств можна розглянути на рисунку 1.

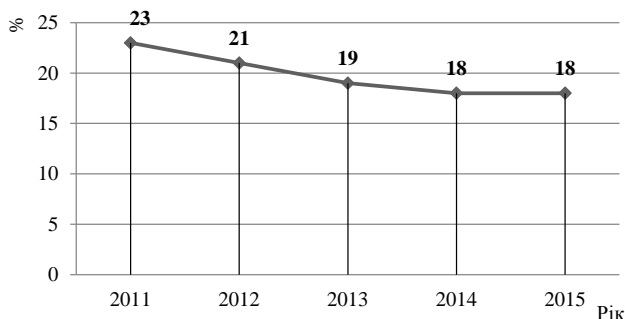

Рис. 1. Динаміка ставки податку на прибуток підприємств протягом 2011-2015 рр.

Як бачимо, тенденція до зниження зупинилась на 2015 р. Законом України від 19.12.2013 р. № 317 «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо ставок окремих податків» було передбачено, що у 2015 р. ставка податку на прибуток становитиме 17%, а в 2016 р. – 16%. Однак ці зміни поки що не відбулись.

Розглянемо ставку податку на прибуток підприємств деяких зарубіжних країн (табл. 1).

Згідно з результатами досліджень західних вчених, на економічну динаміку в довгостроковій перспективі впливає не стільки податкова політика (принаймні зменшення податкових ставок, що, власне, не гарантує прискорення економічного розвитку), скільки чинники, такі

як накопичення та розповсюдження знань, нагромадження людського капіталу, рівень розвитку інститутів, якість економічної політики держави і бюрократичного апарату. Важливу роль в оподаткуванні відіграє не сама ставка податку, а здійснення ефективного макроекономічного регулювання, якість державних інститутів, значні державні інвестиції у розвиток людського капіталу, впровадження новітніх технологій.

Таблиця 1

Ставки податку на прибуток підприємств у країнах світу (вибірково)

Країна	Ставка податку
Німеччина	15-20% – податок на промислову діяльність, 25% – федеральний корпоративний податок
Україна	18%
Китай	15-24% – для підприємств з іноземними інвестиціями, 20% – для незареєстрованих в Китаї підприємств, 30% – для зареєстрованих в Китаї підприємств
Японія	33,5%
Швеція	28%

Джерело: [5]

Податок на прибуток підприємств сплачують суб'єкти господарювання, юридичні особи, які провадять господарську діяльність як на території України, так і за її межами. Об'єктом оподаткування є прибуток із джерелом походження з України та за її кордону, який визначається шляхом зменшення суми доходів звітного періоду, на собівартість реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг та суму інших витрат звітного податкового періоду [5].

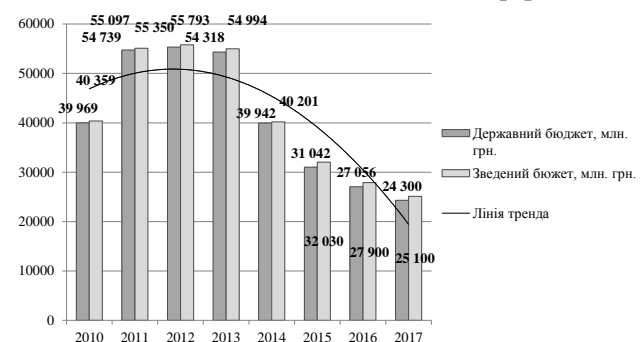

Рис. 2. Динаміка обсягу надходжень від податку на прибуток підприємств до Державного та Зведеного бюджету України за 2010-2017 рр.

Податок на прибуток займав друге місце після ПДВ за значущістю у доходах Державного бюджету України, а у 2014 р. – аж четверте. Це пов'язано з тим, що надходження від податку на прибуток значно зменшились у 2014 р., порівняно з попередніми роками. На рисунку 2 зображено динаміку надходжень податку на прибуток підприємств до Державного та Зведеного бюджету України за 2010-2017 рр. [7].

У 2014 р. спостерігаємо значне зменшення надходжень від податку на підприємства на 14,8 млрд грн порівняно з минулим роком. Найбільшу питому вагу (58,9%) в загальних нарахуваннях 2014 р. займають підприємства, найменшу (1,8%) – банки. Однак у 2014 р. надійшло до бюджету податкових надходжень 367,5 млрд грн, що на 13,6 млрд грн більше ніж у 2013 р. Одним із чинників таких змін у податкових надходженнях є девальвація гривні та коливання курсу долара США щодо національної валюти. Банки встановили завищені відсоткові ставки і становище українського підприємництва знову опинилось у кризовому стані. До того ж відбулась милітаризація економіки України. Отже, обсяг надходжень до державного бюджету зменшився. Завдяки трендовому аналізу моделювання на основі показників можна зробити висновок, що в наступних періодах, а саме в 2015-2017 рр., обсяг надходжень від податку на прибуток зменшиться та поступово втрачатиме свою значущість на рівні державного бюджету.

Варто зазначити важливість надходжень до бюджетів місцевого рівня податку на прибуток підприємств. Надходження до бюджету місцевих рівнів зображено на рисунку 3.

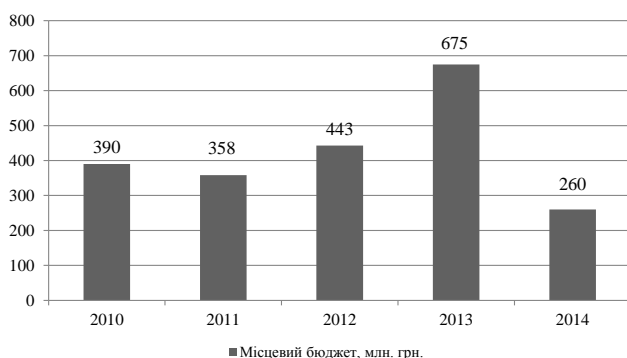

Рис. 3. Динаміка обсягу надходжень від податку на прибуток підприємств до бюджетів місцевих рівнів за 2010-2014 рр.

Найбільше надходжень від податку на прибуток підприємств до бюджетів місцевих рівнів було у 2013 р. У 2014 р. спостерігається різке падіння податкових надходжень на 415 млн грн.

Система фінансового забезпечення місцевого самоврядування потребує реформування. У наш час відбувається децентралізація влади і проголошена автономія органів місцевого самоврядування має бути підтверджена відповідними правами щодо стягнення на власній території податків та зборів в обсягах, достатніх для задоволення потреб місцевого розвитку. Щодо податку на прибуток підприємств, то у 2014 р. він посідає 4-те місце серед податкових надходжень до бюджету після ПДВ, ПДФО та акцизного податку. Частка цього податку у 2014 р. складала приблизно 8%, у 2013 – 16%, а в 2011 р. – 17%.

Як бачимо на рисунку 4, податок на прибуток у 2014 р. становить лише 2% у структурі ВВП. Порівняно з 2012 р. частка зменшилась майже вдвічі, що засвідчує про втрату його ваги та про перекидання тягаря оподаткування на населення, хоча ще декілька років тому податок на прибуток мав вагоме значення у структурі податків. До цього призвело неефективне адміністрування податками.

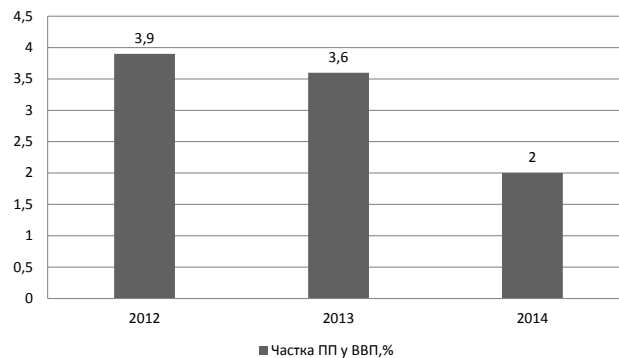

Рис. 4. Податок на прибуток в структурі ВВП протягом 2012-2014 рр.

Джерело: [1]

Адміністрування цього податку на державному рівні пов'язане з труднощами на етапі планування чи мобілізації, складність управління зумовлена необхідністю постійного контролю для забезпечення своєчасної та повної мобілізації коштів до бюджету, легкістю приховання джерела оподаткування (особливо на сучасному етапі), неточністю прогнозів. В умовах стагнації та розвитку кризових явищ в економіці країни все більшої гостроти набуває проблема ресурсного забезпечення насамперед місцевих бюджетів. Вирішення проблеми зміцнення ресурсної бази місцевих бюджетів необхідно розпочати з модернізації системи адміністрування податків на прибуток і трансформації механізмів їх розподілу не тільки між державним та місцевими бюджетами, а й в межах бюджетів місцевого самоврядування [4, с. 4].

Тому більш доцільним видається стягнення податку на прибуток підприємств не до державного бюджету, а до місцевих та обласного бюджету через розщеплення. Така пропозиція обумовлена низькою ефективністю наявної практики адміністрування податку на прибуток підприємств як загальнодержавного податку.

На нашу думку, такі серйозні проблеми, як унеможливлення постійного державного контролю для забезпечення своєчасної та повної мобілізації коштів до бюджету й запобігання прихованню джерела оподаткування ефективніше вирішуватимуться на місцевому рівні, де наявні всі необхідні інструменти управління. У межах області створено бази даних платників податків, що зменшує ймовірність приховання джерел оподаткування. Сфера діяльності Державної фіскальної адміністрації області охоплює широке коло питань щодо адміністру-

вання податку на прибуток підприємств: визначення платників податку, порядку їх реєстрації та обліку; установлення загального порядку визначення податкового зобов'язання та особливостей оподаткування окремих видів діяльності; ведення податкового обліку, контроль над правильністю складання та своєчасністю подання податкових декларацій, дотриманням терміновості сплати податку, систематизація та оприлюднення всіх чинних нормативних документів, що регулюють оподаткування податком на прибуток; надання податкових роз'яснень.

Подібна система працює в Японії. Корпоративний податок збирають із чистого прибутку компанії. Національна ставка його становить 33,48%, префектурна – 5% від національної (1,67% від прибутку) і муніципальна – 12,3% від національної (4,12% від прибутку). Організації, статутний фонд яких є меншим ніж 8 млн єн (\$ 68 тис.), обкладають податком за ставкою 27%. Окрім того, юридичні особи в Японії додатково сплачують ще три види податків до місцевих бюджетів: підприємницький, муніципальний та зрівняльний. Підприємницький податок вираховується з прибутку і залежить від префектури. Наприклад у Токіо він становить від 6% до 12% – залежно від статутного фонду компанії та її прибутку. Базою для муніципального податку є загальнонаціональний корпоративний податок. Сплачують його у два бюджети: префектури та муніципалітету. Максимальні його ставки у країні становлять 4,7% для бюджетів префектур і 6% для бюджетів міст.

У Німеччині оподаткування прибутку здійснюється через два види податків: податок на промислову діяльність (місцевий податок, ставку якого визначають регіональні органи влади і який становить у середньому 15-20%) і федеральний корпоративний податок (25% від прибутку за винятком податку на промислову діяльність). Податок на промислову діяльність цілком зараховують до виробничих видатків. Обкладання податком на прибуток в Німеччині відбувається за результатами діяльності за календарний рік. При цьому до статті витрат можна зараховувати представницькі витрати, оплату таксі і вартість оренди житла для працівників, використовувати різні податкові пільги [5].

На нашу думку, першим кроком у зміцненні фінансової бази місцевого самоврядування може стати не введення нових податків і збільшення податкового тягаря, а вдосконалення структури місцевих бюджетів шляхом включення до неї

податку на прибуток підприємств. Доцільно буде переглянути розподіл податку на прибуток підприємств між державним та місцевим бюджетами: щоб частка податку, залишеного на місцях, складала не менше 20% та коливалась залежно від розвиненості регіону, тобто чим нестабільніша економічна ситуація в регіоні, тим більша частка залишатиметься в місцевих бюджетах для часткового вирівнювання дисбалансів. В подальшому її пропонується збільшити до 25%. За таких умов збільшуватиметься зацікавленість у розвитку виробництва свого регіону.

Висновки. Отже, податок на прибуток відновить свою важливість. В подальшому з підвищенням рівня адміністрування податку на прибуток знижуватиметься частка розподілу, але темп зниження буде меншим за темпи зростання надходжень від податку. Це безпосередньо мотивуватиме регіони навіть після досягнення певної мети та підвищуватиме роль податку на прибуток підприємств, а також сприятиме створенню нових виробництв, що сприятиме стрімкішому наповненню як місцевих, так і державного бюджетів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]: [веб-сайт]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Литвиненко Є.О. Податкове стимулювання інвестиційної діяльності промислових підприємств / Є.О. Литвиненко // Фінанси України. – 2004. – № 11. – С. 33-39.
3. Мелень О.В. Актуальні питання оподаткування прибутку / О.В. Мелень, С.В. Лукаш // Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Серія «Технічний прогрес та ефективність виробництва». – 2013. – № 67. – С. 107-111.
4. Матвєєва О.Ю. Шляхи розширення фінансової бази місцевого самоврядування в умовах децентралізації управління / О.Ю. Матвєєва // Державне управління та місцеве самоврядування: зб. наук. пр. – 2010. Вип. 2 (5). – С. 1-6.
5. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
6. Світ податків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vgolos.com.ua/articles/svit_podatkiv_101789.html?print
7. Жилінська О. Проблеми фіскального стимулювання розвитку інноваційного підприємництва в Україні / О. Жилінська, Д. Чеберкус // Банківська справа. – 2012. – № 6 (66). – С. 77-78.
8. Ярошевич Н.Б. Податок на прибуток у доходах державного бюджету України: проблеми та перспективи [Електронний ресурс] / Н.Б. Ярошевич, Ю.Ю. Ілюсь. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biolo/nvntu/21_7/288_Jar.pdf.